

Spis treści

Wprowadzenie	33
<i>(Konstanty Adam Wojtaszczyk, Wojciech Jakubowski)</i>	

Część I **Polityka jako zjawisko społeczne**

Rozdział I

Polityka w życiu społecznym	37
<i>(Tadeusz Bodio)</i>	
1. Grecki źródłosłów i tradycje nowożytne	37
1.1. Etymologia	37
1.2. Średniowieczny i nowożytny etap dyskursu wokół terminu „polityka”	38
1.3. Tradycje polskie	42
2. Polityka i nauka o polityce	43
3. Koncepcje polityki	47
3.1. Kierunki definiowania polityki	47
3.2. Klasyczna koncepcja polityki	48
3.3. Koercyjna koncepcja polityki	48
3.4. Konsensualna koncepcja polityki	49
3.5. Konfliktowa koncepcja polityki	50
3.6. Koncepcja polityki bez ideologii	50

Rozdział II

Kultura polityczna społeczeństwa	52
<i>(Jan Garlicki)</i>	
1. Między „kulturą” a „polityką”	52
2. Pojęcie kultury politycznej	56
2.1. Geneza pojęcia „kultura polityczna”	56
2.2. Rozwój naukowej refleksji nad kulturą polityczną	57
2.2.1. Amerykańska socjologia polityki	57
2.2.2. Polska refleksja nad kulturą polityczną	63
3. Regulująco-projektująca definicja kultury politycznej	66
3.1. Komponent poznawczy	66
3.2. Komponent aksjologiczny	66
3.3. Komponent ocenny	67
3.4. Komponent behawioralny	67

Rozdział III

Typy i funkcje kultury politycznej	69
<i>(Teodor Filipiak)</i>	
1. Mieszczańska kultura polityczna	69
2. Totalitarna i autorytarna kultura polityczna	70
3. Kultura polityczna w społeczeństwie obywatelskim	71
4. Typy kultury politycznej a rzeczywistość społeczna	71

5. Problem „zaangażowania” kultury politycznej	72
6. Cele i funkcje kultury politycznej	74
7. Kategoria podkultury (subkultury) politycznej	75
8. Kultura polityczna a teoria postępowania demokratycznego	76

Rozdział IV

Historia i polityka: wypożyczalnia cytatów i kostiumów	78
<i>(Anna Magierska)</i>	
1. Polemiki edukacyjne	78
2. Wciąganie historii do zmagających politycznych: mity i kłamstwa	79
2.1. Mity polityczne	79
2.2. Kłamstwa historyczne	79
3. Rocznice historyczne	80
4. Fakt i fikcja	81
5. Co jest już historią, a co jeszcze polityką	83
6. Potrzeba prostych odpowiedzi	83

Część II

Psychospołeczne aspekty polityki

Rozdział V

Człowiek przedmiotem poznania	87
<i>(Wojciech Jakubowski, Konrad Jajecznik)</i>	
1. Psychologiczne koncepcje człowieka	87
1.1. Psychologia jako nauka	87
1.2. Psychologia klasyczna (introspekcyjna)	90
1.3. Behawioryzm	91
1.4. Psychoanaliza	94
1.5. Psychologia humanistyczna	97
1.6. Psychologia transpersonalna	99
2. Socjologia jako nauka o społeczeństwie	100
2.1. Przedmiot socjologii	100
2.2. Główne nurty współczesnej socjologii	102

Rozdział VI

Czynniki regulujące postępowanie człowieka	104
<i>(Elżbieta Piechocka-Blaszke, Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Potrzeby	106
1.1. Geneza potrzeb	106
1.2. Klasyfikacja potrzeb	109
2. Postawy	112
2.1. Struktura postawy	112
2.2. Właściwości i klasyfikacja postaw	112
2.3. Zmiana postaw	113
2.4. Postawy polityczne	115
3. Osobowość	116
3.1. Pojęcie i cechy osobowości	116
3.2. Motywacja	118
3.3. Uzdolnienia	120

3.4.	Temperament	121
3.5.	Charakter	122
3.6.	Wybrane typologie osobowości	123

Rozdział VII

Człowiek w grupie	126
<i>(Elżbieta Piechocka-Blaszkę, Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Społeczeństwo	126
2. Sytuacje społeczne	126
3. Grupa społeczna	128
3.1. Rodzaje grup	128
3.2. Charakterystyka grupy: interakcje, cel grupy, normy grupowe i ich przyswajanie	129
4. Wpływ grupy na zachowanie jednostki	136
4.1. Konformizm	136
4.2. Nonkonformizm	139
5. Struktury grupowe	140
5.1. Dynamika pozycji i ról społecznych	140
5.2. Struktura socjometryczna – struktura stosunków interpersonalnych	142
5.3. Struktura władzy	144
5.4. Struktura komunikacyjna – procesy komunikowania w grupie	146
6. Kierownictwo grupowe	148
7. Atrakcyjność – spójność grupy	151
8. Grupy odniesienia	153
9. Podstawowe środowiska społeczne	154
9.1. Rodzina	155
9.2. Grupa rówieśnicza	157
9.3. Szkoła	158
9.4. Środowisko lokalne	159
9.5. Zakład pracy	161

Rozdział VIII

Struktura społeczna	163
<i>(Jan Błuszkowski)</i>	
1. Pojęcie struktury społecznej	163
2. Wybrane ujęcia struktury społecznej	165
2.1. Koncepcja funkcjonalna	165
2.2. Koncepcja dychotomiczna	166
2.3. Koncepcja gradacyjna	167
3. Klasy i warstwy społeczne	169
4. Zróżnicowanie społeczne a idea sprawiedliwości	171
5. Ruchliwość społeczna a zmiana struktury społecznej	173
6. Zmiany struktury społeczeństwa polskiego w warunkach transformacji	176

Rozdział IX

Naród w sensie etnicznym i politycznym	179
<i>(Jan Błuszkowski)</i>	
1. Czynniki narodotwórcze	179
2. Naród a grupy etniczne i mniejszości narodowe	181

2.1. Grupy etniczne	181
2.2. Mniejszości narodowe	181
3. Etnopolityczny charakter społeczeństw narodowo-państwowych	182
4. Świadomość narodowa	185
5. Tożsamość narodowa	187
6. Charakter narodowy	190
7. Stereotypy narodowe	192

Rozdział X

Człowiek w świecie polityki	195
<i>(Ewa Maria Marciniak, Piotr Załęski)</i>	
1. Człowiek i polityka	195
2. Mentalność społeczno-polityczna	196
2.1. Mentalność jako wynik przekonań normatywnych	196
2.2. Wymiary mentalności	196
2.2.1. Indywidualizm-kolektywizm	196
2.2.2. Demokratyzm-autorytaryzm	198
2.2.3. Lewicowość-prawicowość	199
2.2.4. Elitaryzm-egalitaryzm	199
3. Orientacje ideowe	200
4. Formy aktywności politycznej	201
5. Zachowania wyborcze	203
6. Alienacja polityczna	205

Część III Instytucjonalne aspekty polityki

Dział I Elementy teorii państwa

Rozdział XI

Państwo jako organizator życia społecznego	209
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk, Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Termin „państwo”	209
2. Kierunki definiowania pojęcia „państwo”	209
3. Elementy państwa jako organizacji społeczeństwa	211
4. Koncepcje genezy państwa	213
5. Nieterytorialne koncepcje suwerenności	215
5.1. Teoria państwa personalnego H. Reinhardta	215
5.2. Koncepcja suwerenności „związku społecznego” P. Fiore	218
5.3. Koncepcja suwerenności „wspólnoty duchowej” G. Radbrucha	218

Rozdział XII

Początki państwa	221
<i>(Aleksander Posern-Zieliński, Mariusz Kairski)</i>	
1. Perspektywa antropologiczna	221
1.1. Tradycje ewolucjonistyczne	222
1.2. Tradycje marksistowskie	223

1.3.	Tradycje dyfuzjonistyczne	226
2.	Inspiracje dla współczesnych studiów nad państwem i jego genezą	228
2.1.	Antropologia polityczna	228
2.2.	Etnohistoria	229
2.3.	Ekologia kulturowa	229
3.	Współczesne poglądy na pochodzenie państwa	230
3.1.	Wodzostwo jako forma przedpaństwowa	230
3.2.	Od wodzostwa do wczesnego państwa	232
3.3.	Czynniki sprawcze narodzin państwa	234

Rozdział XIII

Historyczny rozwój państw	239
----------------------------------	-----

(Stanisław Sulowski, Wojciech Jakubowski)

1.	Państwo antyczne	239
1.1.	Despotie wschodnie	239
1.2.	Grecja	240
1.3.	Rzym	241
2.	Państwo w wiekach średnich	243
3.	Państwo nowożytne	245
3.1.	Państwo renesansowe	245
3.2.	Organizacja życia zbiorowego w XVII wieku	246
3.3.	Absolutyzm oświecony	248
4.	Rozwój nowoczesnego państwa	249
5.	Państwo narodowe w obliczu globalizacji i integracji	252
5.1.	Oblicza globalizacji	252
5.2.	Konsekwencje globalizacji	253
5.3.	Państwo i polityka w obliczu globalizacji	254
5.4.	Polska i państwa Europy Wschodniej i Środkowej a proces globalizacji i integracji	255
5.5.	Perspektywy dla państwa narodowego	256

Rozdział XIV

Dylematy konstytucyjne państw	258
--------------------------------------	-----

(Jan Baszkiewicz)

1.	Normy ponadpozytywne	258
1.1.	<i>Prawo Boże</i>	258
1.1.1.	<i>Prawo Boże a prawo ludzkie</i>	258
1.1.2.	Konflikt <i>Prawa Bożego</i> z fundamentalnymi normami prawa państwowego	259
1.1.3.	Deizm	259
1.2.	Prawa człowieka	260
1.2.1.	<i>Prawo Boże</i> a prawa Człowieka	260
1.2.2.	Tradycja francuska	260
1.2.3.	Tradycja amerykańska	261
1.2.4.	Druga generacja praw Człowieka	262
1.2.5.	Trzecia i czwarta generacje praw Człowieka	263
2.	Materia konstytucyjna	264
3.	Trwałość i adaptacja	267
3.1.	Interpretacja konstytucji	267

3.2.	Nowelizacja ustawy zasadniczej i orzecznictwo sądów konstytucyjnych	268
3.3.	Konwenanse konstytucyjne	269

Rozdział XV

Struktura współczesnego państwa	272
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk, Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Funkcje współczesnego państwa	272
2. Forma państwa	273
2.1. Istota i wybrane typologie form państwa	273
2.2. Charakter prawny państwa: <i>monarchie</i> i <i>republiki</i>	274
2.3. Relacje między organami państwowymi [1]: <i>prezydialny</i> i <i>parlamentarny</i> systemy rządów	277
2.4. Relacje między organami państwowymi [2] – systemy polityczne: parlamentarno-gabinetowy, kanclerski, klasyczny prezydencki, półprezydencki, prezydencki wschodni, parlamentarno-komitetowy	278
2.5. Struktura terytorialno-administracyjna państwa: <i>państwo unitarne</i> i <i>państwo złożone</i> . Samorząd terytorialny	282
2.6. Reżim polityczny: państwo demokratyczne, państwo totalitarne i państwo autorytarne	289
3. Konstytucyjne organy państwa	293
3.1. Organ państwowy. Rodzaje organów państwowych	293
3.2. Głowa państwa	295
3.3. Organy przedstawicielskie	295
3.4. Organy administracyjne	298
3.5. Sądownictwo	299
3.6. Organy państwa w stosunkach międzynarodowych	299
4. Partie i grupy interesu we współczesnym państwie	302
4.1. Istota pojęcia „partia polityczna”	302
4.2. Typy partii politycznych	302
4.3. Funkcje partii politycznych	305
4.4. Systemy partyjne	305
4.5. Ustawodawstwo dotyczące partii politycznych	308
4.6. Grupy interesu	309

Dział II

Partycypacja polityczna

Rozdział XVI

Tradycje i zasady demokracji liberalnej	313
<i>(Grażyna Ulicka, Konstanty A. Wojtaszczyk)</i>	
1. Demokracja antyczna a demokracja współczesna	313
1.1. Podobieństwa	313
1.2. Różnice	313
1.2.1. Historiozofia	314
1.2.2. Podmiot władzy	315
1.2.3. Rozumienie wolności	315
2. Źródła intelektualne demokracji współczesnej	316
3. Ku demokracji współczesnej	317
4. Moralność mieszczańska a demokracja	318

5. Demokracja a ruch robotniczy	319
5.1. Nurty odrzucające zasady demokracji liberalnej	319
5.2. Nurty aprobujące zasady demokracji liberalnej	319
6. Chrześcijańska demokracja	322
7. Demokracja a prawa kobiet	322
8. Pierwsze zwątpienia	323
9. Kryzys demokracji po I wojnie światowej	324
10. Demokracja współczesna	325
10.1. Zasada suwerenności ludu i prawne formy jej realizacji	325
10.1.1. Suwerenność ludu	325
10.1.2. Formy realizacji zwierzchnictwa narodu	328
10.1.3. Wybory i system wyborczy	330
10.2. Zasada podziału i równowagi władz	334
10.2.1. Zasada jednolitości władzy	334
10.2.2. Zasada podziału władz	334
10.3. Zasada konstytucjonalizmu	336
10.4. Zasada praworządności	339
10.4.1. Państwo prawne	339
10.4.2. Prawny status jednostki w państwie	339
10.5. Zasada pluralizmu	341
11. Przyszłość demokracji	343
11.1. Demokracja na przełomie tysiącleci	343
11.2. Współczesne koncepcje demokracji	344
11.2.1. Współczesne próby redefiniowania <i>lewicy i prawicy</i>	344
11.2.2. Wizja społeczeństwa samorządnego (<i>autogestion</i>)	345
11.2.3. Wizja neoliberalna (F.A. Hayek)	347
11.2.4. Wizja realistyczna (K. Popper)	349
12. Trzecia fala demokratyzacji (S. Huntington)	350
12.1. Trzy fale demokratyzacji w ujęciu S. Huntingтона	350
12.2. Przyczyny demokratyzacji trzeciej fali	351
12.3. Wzory demokratyzacji według S. Huntingтона	351
12.4. Sposoby przejścia od autorytaryzmu do demokracji w ramach trzeciej fali	352

Rozdział XVII

Idea społeczeństwa obywatelskiego	353
(<i>Błażej Poboży</i>)	
1. Dyskurs starożytny	353
2. Kontynuacje i nawiązania nowożytne	354
3. Epoka rewolucji	356
4. Od Hegla do Marksa	357
5. Współczesne ujęcia neomarksistowskie	359
6. Dziedzictwo XX wieku	360
7. Definicje współczesne	361

Rozdział XVIII

Aktywność polityczna obywateli w systemie demokratycznym	364
(<i>Tadeusz Mołdawa</i>)	
1. Bezpośrednie uczestnictwo w kierowaniu sprawami publicznymi	364

1.1.	Zgromadzenie	364
1.2.	Referendum	365
1.3.	Obywatelska inicjatywa ustawodawcza	366
2.	Aktywność wyborcza obywateli	366
3.	Aktywność polityczna na szczeblu samorządowej wspólnoty lokalnej	368
4.	Służba publiczna	369
5.	Korzystanie z praw pozostających w bezpośrednim związku z funkcjonowaniem władzy publicznej	370

Rozdział XIX

Kryteria demokracji postaw społecznych, stosunków politycznych i państwa

(Miroslaw Karwat)

1.	Demokracja formalna i realna	373
2.	Symbioza demokracji i pluralizmu	374
3.	Atrybuty pluralizmu	375
4.	Policentryzm i relatywizm	377
5.	Społeczeństwo otwarte i umysł otwarty	378
6.	Antypoda – umysł zamknięty	379

Rozdział XX

Przywództwo i elity polityczne

(Tadeusz Bodio, Piotr Załęski)

1.	Przywództwo	383
1.1.	Specyfika przywództwa politycznego	383
1.2.	Style przywództwa politycznego	383
1.3.	Motywy, cechy i osobowość przywódców	385
1.4.	Problem przywództwa charyzmatycznego	386
1.5.	Kryzys przywództwa politycznego?	387
1.6.	Przywództwo i „rewolucja podmiotów”	389
2.	Elity polityczne	390
2.1.	Definiowanie elity	390
2.2.	Metody wyodrębniania elity	392
2.3.	Elitaryzm a elityzm	392
2.4.	Rekrutacja elit	393
2.5.	Struktura elit	395
2.6.	Typologie elit	396
2.7.	Elity a zmiana systemowa	397

Rozdział XXI

Media masowe w życiu społecznym

(Janusz Adamowski)

1.	Środki masowego przekazu – próba charakterystyki	399
2.	Ustawodawstwo medialne	402
3.	Zjawisko koncentracji kapitału medialnego	404
4.	Nowe media – geneza i rozwój	405
5.	Podstawowe funkcje społeczne mediów. Media masowe jako czwarta władza ...	406
6.	Znaczenie mediów w procesie kreowania więzi społecznych i postaw moralnych	409

7. Odpowiedzialność mediów i dziennikarzy	411
8. Empiryczne badania opinii publicznej	412
9. Reklama jako źródło finansowania działalności mediów	413

Rozdział XXII

Szanse i zagrożenia dla ładu demokratycznego	415
<i>(Krzysztof Karolczak)</i>	
1. Spojrzenie wstecz: wiek XX – rewolucja cywilizacyjna	415
2. Wizje przyszłości	415
2.1. Koncepcja końca historii (F. Fukuyama)	416
2.2. Koncepcja zderzenia cywilizacji (S.P. Huntington)	417
3. Zagrożenia u progu XXI wieku (A. Schaff)	418
4. Terroryzm jako zagrożenie dla ładu demokratycznego	419
4.1. „Piąty jeździec Apokalipsy”	419
4.2. Próby sformułowania definicji terroryzmu	420
5. Panorama współczesnych tzw. organizacji terrorystycznych	421
5.1. Terroryzm „czarny” i „czerwony”	421
5.2. Terroryzm o podłożu religijnym	422
5.2.1. Hezbollah	422
5.2.2. Hamas	423
5.2.3. Al-Kaida	423
6. Unia Europejska wobec problemu terroryzmu	424

Dział III

Współczesne systemy polityczne

Rozdział XXIII

System polityczny państwa	429
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk, Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Pojęcie systemu	429
2. System polityczny państwa	429
2.1. Istota i struktura systemu politycznego	429
2.2. Otoczenie systemu politycznego	432
3. System polityczny bez państwa – Unia Europejska	433
4. Modele systemu politycznego	437
4.1.1. Model Davida Eastona	437
4.1.2. Model Gabriela A. Almonda	438
5. Typologie systemów politycznych	439
6. Ogólna charakterystyka wybranych typów systemów politycznych	442
6.1. Liberalne (poliarchiczne) systemy polityczne	443
6.2. Postsocjalistyczne systemy polityczne	444
6.3. Wschodnioazjatyckie systemy polityczne	445
6.4. Islamskie systemy polityczne	446
6.5. Reżimy wojskowe	447
7. Analiza systemowa	448

Rozdział XXIV

Dynamika systemów rządów w państwach demokratycznych	450
<i>(Jarosław Szymanek)</i>	
1. System rządów	450

1.1.	Pojęcie systemu rządów	450
1.2.	System rządów a koncepcja podziału władz	450
2.	System rządów zgromadzenia	452
2.1.	Cechy charakterystyczne	452
2.2.	Pozycja parlamentu	452
2.3.	Komitetowy charakter rządu	453
2.4.	Wysoki poziom konsensu politycznego	453
3.	System parlamentarny	454
3.1.	Klasyczny model rządów parlamentarnych i kierunki ewolucji	454
3.2.	Parlamentaryzm jednostronny i doświadczenia III Republiki	457
3.3.	Racjonalizacja systemu parlamentarnego	458
3.3.1.	Rządy premierowskie i doświadczenia brytyjskie	459
3.3.2.	Rządy kanclerskie i doświadczenia niemieckie	460
3.3.3.	Współczesna „rodzina” systemów parlamentarnych	461
4.	System mieszany	462
4.1.	Kontrowersje wokół istoty systemu mieszanego	462
4.2.	Cechy charakterystyczne	463
4.3.	Doświadczenia systemu rządów V Republiki	464
5.	System prezydencki	465
5.1.	Interpretacja zasady podziału władz	466
5.2.	Pozycja prezydenta	467
6.	System prezydencki a system parlamentarny	467

Rozdział XXV

Transformacja ustrojowa państw postsocjalistycznych	468
<i>(Tadeusz Bodio, Jacek Wojnicki, Piotr Załęski)</i>	
1. Państwa byłego imperium zewnętrznego ZSRR	468
1.1. Uwarunkowania procesu transformacji systemu politycznego	468
1.2. Modele przełomu demokratycznego	470
1.3. Ukształtowanie się pluralistycznej sceny politycznej	474
1.4. Zasady ustrojowe młodych demokracji europejskich	474
2. Państwa byłego ZSRR	476
2.1. Systemy polityczne republik radzieckich	476
2.2. Tworzenie nowych rozwiązań ustrojowych	477
2.3. Zasady ustrojowe	478
2.4. Systemy polityczne w ujęciu formalnoprawnym	478
2.5. Funkcjonowanie systemów politycznych	479
2.6. Systemy partyjne	483
2.7. Modele zmiany systemowej	483

Rozdział XXVI

Systemy polityczne państw Unii Europejskiej	486
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk, Tomasz Słomka, Jacek Wojnicki)</i>	
1. Członkowie pierwotni Unii Europejskiej	486
1.1. Republika Francuska	486
1.2. Republika Federalna Niemiec	488
1.3. Republika Włoska	492
1.4. Królestwo Belgii	495
1.5. Królestwo Niderlandów	498
1.6. Wielkie Księstwo Luksemburga	501

2.	Rozszerzenie Unii Europejskiej na Północ	506
2.1.	Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii	506
2.2.	Republika Irlandii	509
2.3.	Królestwo Danii	512
3.	Rozszerzenie Unii Europejskiej na Południe	515
3.1.	Grecja	515
3.2.	Hiszpania	517
3.3.	Republika Portugalii	520
4.	Rozszerzenie Unii Europejskiej o kraje EFTA	523
4.1.	Republika Austrii	523
4.2.	Republika Finlandii	526
4.3.	Królestwo Szwecji	529
5.	Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód i Południe w 2004 r.	531
5.1.	Republika Cypryjska	531
5.2.	Republika Czeska	534
5.3.	Republika Estonii	537
5.4.	Republika Litewska	540
5.5.	Republika Łotewska	542
5.6.	Republika Malty	545
5.7.	Republika Słowacka	548
5.8.	Republika Słowenii	551
5.9.	Republika Węgierska	554
6.	Drugie rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód (2007)	557
6.1.	Republika Bułgarii	557
6.2.	Rumunia	560

Rozdział XXVII

Systemy polityczne państw Europy niebędących członkami Unii Europejskiej .. 564

(Wojciech Jakubowski, Tomasz Słomka, Jacek Wojnicki)

1.	Państwa Europy Zachodniej nienależące do UE	564
1.1.	Republika Islandii	564
1.2.	Królestwo Norwegii	565
1.3.	Konfederacja Szwajcarska	566
2.	Miniaturowe państwa Europy Zachodniej	567
2.1.	Zagadnienie podmiotowości państw miniaturowych	567
2.2.	Pryncypat Andorry	571
2.3.	Księstwo Liechtenstein	572
2.4.	Księstwo Monako	573
2.5.	Republika San Marino	574
2.6.	Państwo Miasta Watykańskiego	575
3.	Państwa Europy Środkowej i Wschodniej nienależące do UE i WNP	576
3.1.	Republika Albanii	576
3.2.	Republika Bośni i Hercegowiny	579
3.3.	Republika Chorwacji	581
3.4.	Republika Macedonii (b. Jugosłowiańska Republika Macedonii, Republika Skopje)	584
3.5.	Serbia i Czarnogóra (do 2006 r.)	587
3.6.	Republika Serbia	589
3.7.	Republika Czarnogóry	592

Rozdział XXVIII

Systemy polityczne państw WNP	595
<i>(Tadeusz Bodio, Piotr Załęski)</i>	
1. Armenia	596
2. Azerbejdżan	598
3. Białoruś	601
4. Gruzja	603
5. Kazachstan	606
6. Kirgizja	609
7. Mołdowa	612
8. Rosja	614
9. Tadżykistan	617
10. Turkmenistan	620
11. Ukraina	623
12. Uzbekistan	625

Rozdział XXIX

Systemy polityczne wybranych państw pozaeuropejskich	629
<i>(Wojciech Jakubowski, Tomasz Słomka)</i>	
1. Demokracje pozaeuropejskie	629
1.1. Związek Australijski	629
1.2. Państwo Izrael	631
1.3. Japonia	632
1.4. Stany Zjednoczone	633
1.5. Republika Indii	640
2. Inne państwa pozaeuropejskie	641
2.1. Królestwo Arabii Saudyjskiej	641
2.2. Chińska Republika Ludowa	642
2.3. Arabska Republika Egiptu	643
2.4. Zjednoczone Emiraty Arabskie	644

Rozdział XXX

Ustrój Stolicy Apostolskiej i Zakonu Maltańskiego	645
<i>(Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Stolica Apostolska	645
2. Suwerenny Rycerski Zakon Maltański	655

Część IV

Symbolicznokulturowe aspekty polityki

Rozdział XXXI

Religia w życiu społecznym	659
<i>(Mariusz Włodarczyk, Wojciech Jakubowski)</i>	
1. Religia jako zjawisko społeczne	659
1.1. Doktryna religijna	659
1.2. Kult religijny	650
1.3. Organizacja wspólnoty religijnej	660
1.4. Klasyfikacja religii	660

2.	Chrześcijaństwo	660
3.	Kościół rzymskokatolicki	663
3.1.	Najwyższa władza kościelna	664
3.2.	Biskup Rzymski	664
3.3.	Kolegium Biskupów	666
3.4.	Kolegium Kardynałów	666
3.5.	Zakony	667
3.6.	Władza doczesna papieża	670
3.7.	Kościół rzymskokatolicki w Polsce	669
4.	Prawosławie	673
5.	Protestantyzm	680
5.1.	Luteranizm	681
5.2.	Kalwinizm	683
5.3.	Anglikanizm	684
6.	Islam	686
7.	Buddyzm	690
8.	Hinduizm	690
9.	Judaizm	691

Rozdział XXXII

Kultura popularna w życiu społecznym

(Violetta Wróblewska)

1.	Zagadnienia terminologiczne	695
2.	Początki kultury popularnej	696
3.	Istota kultury popularnej	697
3.1.	Wariantywność	698
3.2.	Aktualność	699
3.3.	Wizja świata – opozycja „dobra” i „zła”	699
4.	Odmiany kultury popularnej	701
5.	Słowo w kulturze popularnej	702
5.1.	Literatura popularna	702
5.2.	Reklama	705
5.2.1.	Początki reklamy	705
5.2.2.	Słowo w reklamie	705
5.2.3.	Reklama a przysłowia	707
5.2.4.	Perswazyjność reklamy	707
5.3.	Piosenki popularne	708
5.4.	Zjawisko wtórnej oralności kultury popularnej	710

Rozdział XXXIII

Współczesna myśl polityczna

(Anna Szustek)

1.	Konserwatyzm	713
2.	Myśl narodowa	716
3.	Myśl państwowa	719
4.	Katolicyzm społeczny	721
5.	Agraryzm	727
6.	Liberalizm	729
7.	Socjaldemokracja	734
8.	Komunizm	740

Część V

Międzynarodowe aspekty polityki

Rozdział XXXIV

Stosunki międzynarodowe i ich uwarunkowania	747
<i>(Iwona Wyciechowska)</i>	
1. Proces kształtowania i istota pojęcia „stosunki międzynarodowe”	747
2. Uwarunkowania stosunków międzynarodowych	749
2.1. Uwarunkowania geograficzne	750
2.2. Uwarunkowania demograficzne	751
2.3. Uwarunkowania ekonomiczne	754
2.4. Uwarunkowania militarne	755
2.5. Uwarunkowania narodowe	756
2.6. Uwarunkowania religijne	758
2.7. Uwarunkowania technologiczne	760
2.8. Uwarunkowania społeczne i kulturowe	761
2.9. Uwarunkowania prawne	763
3. Rola jednostki w stosunkach międzynarodowych	764
4. Instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych	765

Rozdział XXXV

Czynniki rozwoju, aktywności i zmienności społeczności międzynarodowej ...	766
<i>(Włodzimierz Malendowski)</i>	
1. Społeczność międzynarodowa	766
2. Państwo jako główny uczestnik stosunków międzynarodowych	770
3. Problem secesji	773
4. Cechy państwa	775
5. Problem suwerenności	778
6. Rodzaje państw	782
7. Upadek państwa	783

Rozdział XXXVI

Międzynarodowe stosunki polityczne	786
<i>(Stanisław Bieliń)</i>	
1. Sposób rozumienia polityki w stosunkach międzynarodowych	786
1.1. Środowisko międzynarodowe	786
1.2. Ujęcia polityki w stosunkach międzynarodowych	787
2. Istota międzynarodowych stosunków politycznych	788
2.1. Międzynarodowe stosunki polityczne jako stosunki międzypaństwowe ..	788
2.2. Formy międzynarodowej aktywności państw	791
3. Rola państw w międzynarodowych stosunkach politycznych	792
3.1. Zdolność państw do działań międzynarodowych	792
3.2. Rola międzynarodowe państw	793
4. Wyznaczniki hierarchii sił w międzynarodowych stosunkach politycznych ...	795
4.1. Układ rang	795
4.2. Komponenty siły państw	796
5. Porządkowanie państw według ich rangi w międzynarodowych stosunkach politycznych	799
5.1. Ranga ekonomiczna	800

5.2.	Ranga mocarstwowa	800
5.2.1.	USA jako mocarstwo globalne	801
5.2.2.	Mocarstwa sektorowe	803
5.2.3.	Mocarstwa regionalne	806
5.2.4.	Państwa średniej rangi	807
5.2.5.	Państwa mniejszej rangi	808
5.2.6.	Państwa upadłe	808
5.2.7.	Państwa miniaturowe i zależne	809

Rozdział XXXVII

Międzynarodowe stosunki ekonomiczne

(Edward Haliżak)

1.	Pojęcie i istota międzynarodowych stosunków ekonomicznych	810
1.1.	Perspektywy definiowania międzynarodowych stosunków ekonomicznych	810
1.2.	Dziedziny refleksji naukowej nad międzynarodowymi stosunkami ekonomicznymi	811
2.	Zakres przedmiotowy międzynarodowych stosunków ekonomicznych	812
2.1.	Bilans płatniczy	812
2.2.	Rodzaje transakcji międzynarodowych	813
2.2.1.	Handel zagraniczny	814
2.2.2.	Handel usługami	815
2.2.3.	Międzynarodowy przepływ czynników produkcji	816
3.	Podmiotowy aspekt międzynarodowych stosunków ekonomicznych	819
3.1.	Zagraniczna polityka ekonomiczna państw	819
3.2.	Międzynarodowe organizacje gospodarcze	822
3.2.1.	Światowa Organizacja Handlu	822
3.2.2.	Międzynarodowy Fundusz Walutowy	822
3.2.3.	Bank Światowy	823
3.2.4.	Wspólnota Europejska	823

Rozdział XXXVIII

Międzynarodowe stosunki kulturalne

(Grażyna Michałowska)

1.	Istota i specyfika międzynarodowych stosunków kulturalnych	825
2.	Geneza międzynarodowych stosunków kulturalnych	825
3.	Początki i rozwój instytucjonalizacji	828
4.	Czynniki rozwoju międzynarodowych stosunków kulturalnych	830
4.1.	Czynnik polityczny	830
4.2.	Czynnik ekonomiczny	830
4.3.	Czynnik społeczny	831
4.4.	Czynnik naukowo-techniczny	832
5.	Płaszczyzny współpracy kulturalnej	832
6.	Stosunki zinstytucjonalizowane	832
7.	Stosunki dwustronne	832
8.	Wielostronne stosunki regionalne	833
9.	Stosunki w skali uniwersalnej	835
10.	Stosunki komercyjne	837
11.	Stosunki żywiołowe	837

Rozdział XXXIX

Zjawiska i problemy globalne	839
<i>(Czesław Maj)</i>	
1. Istota zjawisk i problemów globalnych	839
2. Typologia zjawisk i problemów globalnych	840
3. Katalogi zjawisk i problemów globalnych	840
4. Zjawiska i problemy polityczne	841
4.1. Zmiana układu sił	841
4.2. Pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe	842
4.3. Problematyka zbrojeń i rozbrojenia	847
4.4. Konflikty międzynarodowe	849
4.4.1. Europa	849
4.4.2. Afryka	850
4.4.3. Azja	851
4.5. Przestępczość międzynarodowa	853
5. Zjawiska i problemy ekonomiczne	857
5.1. Nowe wyzwania dla podmiotów gospodarki światowej	857
5.2. Konsekwencje integracji gospodarczej	858
5.3. Przepływy międzynarodowe	861
5.3.1. Transfer kapitału	861
5.3.2. Transfer technologii	862
5.3.3. Transfer usług	863
5.3.4. Migracje siły roboczej	863
5.4. Globalne wyzwania ekonomiczne	864
6. Zjawiska i problemy cywilizacyjno-kulturowe	867
7. Globalne wyzwania ekologiczne	870

Część VI

Ponadnarodowe aspekty polityki

Dział I

Integracja europejska

Rozdział XL

Europejski ład polityczny XIX i XX wieku	875
<i>(Ks. Marek Solarczyk)</i>	
1. Ład wiedeński	875
2. Przemiany polityczne w II połowie XIX wieku	878
3. I wojna światowa i rewolucje rosyjskie	879
4. Ład wersalsko-waszyngtoński	880
4.1. Konferencja w Paryżu	880
4.2. Liga Narodów	880
4.3. Nowy porządek w Europie	881
4.4. Słabości i dekompozycja ładu wersalskiego	882
5. II wojna światowa	884
6. Ład jaltański	885
6.1. Konferencje Wielkiej Trójki	885
6.2. Upadek ładu jaltańskiego	887

Rozdział XLI

Idea integracji europejskiej	889
<i>(Marek Nadolski)</i>	
1. Historyczne i współczesne płaszczyzny integracji	889
1.1. Płaszczyzna dyfuzyjna	889
1.2. Płaszczyzna konceptualizacyjna	889
1.3. Płaszczyzna unitarno-autorytarna	890
1.4. Płaszczyzna federalno-demokratyczna	890
2. Dyfuzja wzorów	891
2.1. Wędrowki ludów	891
2.2. Konglomerat plemion i narodów	895
2.3. Więź religijna	895
3. Projekty integracyjne	897
3.1. Narodziny Europy	897
3.2. Wizje Europy	900
4. Unitarno-autorytarny model integracji	905
4.1. Idea napoleońska	905
4.2. Nazistowski nowy ład europejski	906
4.3. Bolszewizacja Europy Wschodniej	908
4.4. Federalno-demokratyczna koncepcja integracji	910

Rozdział XLII

Integracja gospodarcza państw Unii Europejskiej	913
<i>(Katarzyna Kołodziejczyk)</i>	
1. Istota integracji gospodarczej	913
2. Etapy współczesnej integracji gospodarczej	913
3. Powstanie trzech Wspólnot Europejskich	914
3.1. Europejska Wspólnota Węgla i Stali	915
3.2. Europejska Wspólnota Energii Atomowej (<i>Euratom</i>)	916
3.3. Europejska Wspólnota Gospodarcza	917
4. Rozwój integracji gospodarczej w ramach Wspólnot Europejskich	918
4.1. Jednolity Akt Europejski	919
4.2. Traktat o Unii Europejskiej (Maastricht)	919
5. Gospodarczy filar Unii Europejskiej	920
5.1. Wspólna polityka handlowa	920
5.1.1. Autonomiczna polityka handlowa	920
5.1.2. Traktatowa polityka handlowa	921
5.2. Wspólna polityka rolna	922
5.3. Wspólny rynek	925
5.4. Polityka transportowa	927
5.5. Polityka regionalna	928
5.6. Polityka społeczna	929
5.7. Polityka ochrony środowiska	930
5.8. Polityka konkurencji	931
5.9. Polityka ochrony konsumenta	932
5.10. Polityka na rzecz badań i rozwoju	933
6. Budżet Unii Europejskiej	933
7. Unia gospodarcza i walutowa	934

Rozdział XLIII

Unia Europejska jako wspólnota ponadnarodowa	939
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk)</i>	
1. Unia Europejska jako wspólnota kulturowa	939
2. Unia Europejska jako wspólnota społeczna	940
3. Unia Europejska jako wspólnota polityczna	941
4. Unia Europejska jako wspólnota prawna	942
5. Unia Europejska jako wspólnota ekonomiczna	944

Rozdział XLIV

Instytucje Unii Europejskiej	946
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk)</i>	
1. Zagadnienia definicyjne	946
1.1. Zasady regulujące działalność instytucji Unii Europejskiej	947
1.2. Typologia instytucji Unii Europejskiej	949
1.2.1. Kryterium pozycji ustrojowej	950
1.2.2. Kryterium roli w procesie integracji europejskiej	950
1.2.3. Kryterium zakresu podmiotowości prawnej	951
1.3. Funkcje instytucji Unii Europejskiej	954
2. Rada Europejska	955
2.1. Geneza, rozwój i podstawy prawne Rady Europejskiej	955
2.2. Organizacja wewnętrzna Rady Europejskiej	956
2.3. Kompetencje i działalność Rady Europejskiej	957
3. Rada Unii Europejskiej	958
3.1. Geneza i rozwój Rady Unii Europejskiej	958
3.2. Podstawy prawne Rady Unii Europejskiej	958
3.3. Struktura organizacyjna Rady Unii Europejskiej	958
3.4. Kompetencje i działalność Rady Unii Europejskiej	959
4. Komisja Europejska	961
4.1. Geneza i rozwój Komisji Europejskiej	961
4.2. Podstawy prawne funkcjonowania Komisji Europejskiej	961
4.3. Organizacja wewnętrzna i sposób działania Komisji Europejskiej	962
4.4. Kompetencje i działalność Komisji Europejskiej	963
5. Parlament Europejski	964
5.1. Geneza i rozwój Parlamentu Europejskiego	964
5.2. Podstawy prawne funkcjonowania Parlamentu Europejskiego	966
5.3. Struktura organizacyjna Parlamentu Europejskiego	966
5.4. Kompetencje Parlamentu Europejskiego	969
6. Trybunał Sprawiedliwości i Sąd Pierwszej Instancji	975
6.1. Geneza i rozwój sądownictwa wspólnotowego	976
6.2. Podstawy prawne funkcjonowania Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji	976
6.3. Struktura wewnętrzna Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji	977
6.4. Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich we wspólnotowym porządku prawnym	979
7. Trybunał Obrachunkowy (Trybunał Rewidentów Księgowych/ Trybunał Audytorów)	979
8. Komitet Ekonomiczno-Społeczny	980

8.1.	Skład i struktura Komitetu Ekonomiczno-Społecznego	980
8.2.	Kompetencje Komitetu Ekonomiczno-Społecznego	981
9.	Komitet Regionów	981
9.1.	Utworzenie Komitetu Regionów	981
9.2.	Podstawy prawne funkcjonowania Komitetu Regionów	981
9.3.	Struktura wewnętrzna Komitetu Regionów	982
9.4.	Kompetencje i działalność Komitetu Regionów	982
10.	Europejski Bank Inwestycyjny	983
11.	Proces decyzyjny we Wspólnocie Europejskiej	983
12.	Wspólne polityki	986

Rozdział XLV

System prawa Unii Europejskiej	988
<i>(Konstanty A. Wojtaszczyk)</i>	
1. Status prawny Wspólnoty Europejskiej	988
2. Członkostwo w Unii Europejskiej	988
2.1. Kryteria członkostwa	988
2.2. Procedura przystąpienia do Unii Europejskiej	989
2.3. Proces rozszerzania Unii Europejskiej	989
2.4. Problem wystąpienia państwa członkowskiego z Unii Europejskiej	990
3. Obywatelstwo Unii Europejskiej	990
4. Rodzaje źródeł prawa Wspólnoty Europejskiej	991
4.1. Prawo pierwotne	992
4.2. Prawo wtórne	992
5. Implementacja prawa wspólnotowego do prawa polskiego	993
5.1. Relacje między prawem wspólnotowym a prawem polskim	993
5.2. Podstawowe źródła prawa pochodnego w kontekście problemów implementacyjnych	995
5.2.1. Rozporządzenie	995
5.2.2. Dyrektywa	997
5.2.3. Decyzja	998
6. Ograniczenia działań harmonizacyjnych	998

Rozdział XLVI

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej	1000
<i>(Ryszard Zięba)</i>	
1. Zakres przedmiotowy WPZiB	1000
2. Cele i instrumenty WPZiB	1004
3. Organy zaangażowane w funkcjonowanie WPZiB	1005
3.1. Organy Unii Europejskiej	1005
3.2. Organy Wspólnoty Europejskiej zaangażowane w sprawy WPZiB	1009
4. Finansowanie WPZiB	1010

Rozdział XLVII

Trzeci filar Unii Europejskiej – przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości	1012
<i>(Włodzimierz Fehler)</i>	
1. Geneza i istota Wspólnej Polityki Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych	1012
2. Instytucjonalizacja współdziałania policyjnego	1018

Dział II

Postradziecka przestrzeń polityczna

Rozdział XLVIII

Geneza i działalność Wspólnoty Niepodległych Państw	1025
<i>(Eugeniusz Zieliński)</i>	
1. Powstanie Wspólnoty Niepodległych Państw	1025
2. Cele i zasady ustrojowe Wspólnoty Niepodległych Państw	1027
3. Instytucje polityczne Wspólnoty Niepodległych Państw	1029
4. Działania w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw	1031
5. Powiązania gospodarcze państw	1033
6. Powiązania militarne państw	1035

Rozdział XLIX

Stosunki Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską	1037
<i>(Marcin Bodio)</i>	
1. Geneza stosunków Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską	1037
1.1. Relacje Wspólnot Europejskich z Związkiem Radzieckim	1037
1.2. Układ o Partnerstwie i Współpracy	1038
1.3. Rozwój dialogu po 1997 roku	1039
2. Stosunki polityczne	1040
2.1. Poszerzenie Unii Europejskiej na Wschód	1040
2.2. Kwestia Obwodu Kaliningradzkiego	1042
2.3. Problemy we współpracy politycznej	1043
3. Stosunki gospodarcze	1044
3.1. Główne kierunki współpracy gospodarczej	1044
3.1.1. Stosunki handlowe	1044
3.1.2. Inwestycje	1045
3.1.3. Dialog energetyczny	1045
3.2. Obroty handlowe	1046
3.3. Instrumenty współpracy i wsparcia gospodarczego	1046
4. Perspektywy rozwoju stosunków dwustronnych	1047

Rozdział L

Integracja gospodarcza w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw	1049
<i>(Andrzej Wierzbicki)</i>	
1. Koncepcje budowy „wspólnej przestrzeni gospodarczej”	1049
2. Potencjał gospodarczy WNP	1051
3. Podstawy instytucjonalno-traktatowe	1053
4. Priorytety i obszary integracji	1055
5. Wymiana handlowa	1056
6. Organizacje międzynarodowe	1058
6.1. Centralnoazjatycka Organizacja Współpracy	1058
6.2. Państwo związkowe Rosji i Białorusi	1059
6.3. GUAM	1060
6.4. Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza	1061
6.5. Wspólna przestrzeń gospodarcza	1061
7. Perspektywy integracji	1062

Dział III

Globalizacja i regionalizmy we współczesnym świecie

Rozdział LI

Globalizacja we współczesnym świecie	1065
<i>(Włodzimierz Anioł)</i>	
1. Istota globalizacji	1065
2. Przesłanki globalizacji i jej współczesna specyfika	1066
2.1. Korzenie globalizacji	1066
2.2. Współczesna specyfika globalizacji	1067
2.3. Zjawisko deterytorializacji	1068
3. Podmioty globalizacji	1069
3.1. Korporacje transnarodowe	1069
3.2. Organizacje międzynarodowe	1070
3.2.1. Organizacje międzyrządowe	1070
3.2.2. Organizacje pozarządowe	1071
3.3. Państwa narodowe	1072
4. Konsekwencje globalizacji	1073
4.1. Tendencje integracyjne i dezintegracyjne	1073
4.2. Asymetria rozwoju społeczno-ekonomicznego	1074
4.3. Asymetria między globalizacją gospodarczą a globalizacją polityczną	1075
4.4. Redefinicja suwerenności państwa	1075
4.5. Redefinicja funkcji państwa	1076
4.6. Redefinicja demokracji	1077
5. Reakcje na globalizację	1077
5.1. Argumenty entuzjastów	1077
5.2. Argumenty malkontentów	1078
5.3. Działalność ruchów antyglobalistycznych	1078

Rozdział LII

Ruchy regionalistyczne jako forma nacjonalizmu we współczesnej Europie i ich możliwy wpływ na ideę zjednoczonej Europy	1081
<i>(Wawrzyniec Konarski)</i>	
1. Nacjonalizm	1081
1.1. Geneza i istota pojęcia nacjonalizmu	1081
1.2. Podejścia badawcze	1082
1.3. Cele nacjonalizmu	1083
1.4. Modele regulacji problemów narodowych	1084
1.5. Naród polityczny – naród etniczny	1084
1.6. Przykłady ruchów nacjonalistycznych	1085
2. Regionalizm	1085
2.1. Geneza i istota pojęcia regionalizmu	1085
2.2. Ruchy regionalistyczne	1086
3. Powiązania między regionalizmem a nacjonalizmem	1087
3.1. Regionalizm a tendencje irredentystyczne	1087
3.2. Regionalizm a tendencje separatystyczne	1088
3.3. Historyczne uwarunkowania regionalizmów współczesnych	1088
4. Nacjonalizm a jedność Europy	1090

Część VII System polityczny współczesnej Polski

Dział I Uwarunkowania historyczne

Rozdział LIII

Polskie tradycje polityczne – liberalizm i romantyzm	1095
<i>(Stanisław Filipowicz)</i>	
1. Liberalizm – model partycypacji refleksyjnej	1095
1.1. Istota liberalizmu	1095
1.2. Polska recepcja liberalizmu	1095
1.2.1. Reformacja i Kontreformacja	1096
1.2.2. Mentalność szlachty polskiej	1098
1.2.3. Oświecenie	1099
1.2.4. Konfrontacja myśli oświeceniowo-liberalnej z romantyzmem	1100
2. Romantyzm – model partycypacji euforycznej	1100
2.1. Istota romantyzmu	1101
2.2. Władza i posłuszeństwo	1102
2.3. Wolność i podporządkowanie	1102
2.4. Prawda i błąd	1103
2.5. Romantyzm i polityczny racjonalizm	1103
2.6. Romantyczny autorytaryzm	1103
2.7. Romantyzm a <i>ethos</i> kolektywizmu	1104
2.8. Romantyczne inspiracje nacjonalizmu	1104

Rozdział LIV

Polskie tradycje konstytucyjne	1113
<i>(Jarosław Szymanek, Łukasz Wyleziński)</i>	
1. Przedmiot tradycji konstytucyjnej	1113
2. Specyfika polskich tradycji konstytucyjnych	1115
2.1. Tradycje Konstytucja 3 Maja	1115
2.2. Tradycje Konstytucji okresów zaborów	1117
2.3. Tradycja Konstytucji marcowej	1118
2.4. Tradycja Konstytucji kwietniowej	1121
2.5. Tradycja Konstytucji lipcowej	1124
2.6. Tradycje „małych konstytucji”	1126
3. Polskie akty konstytucje w rozwoju historycznym	1130
3.1. Konstytucja 3 maja 1791 roku	1130
3.2. Konstytucja Księstwa Warszawskiego z 22 lipca 1807 roku	1132
3.3. Konstytucja Królestwa Polskiego z 27 listopada 1815 roku	1134
3.4. Konstytucje Wolnego Miasta Krakowa z lat 1815, 1818, 1833. Autonomia Galicji	1136
3.5. Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej z 22 listopada 1918 roku	1138
3.6. Mała konstytucja z 20 lutego 1919 roku	1138
3.7. Konstytucja z 17 marca 1921 roku	1139
3.8. Konstytucja z 23 kwietnia 1935 roku	1142
3.9. Mała konstytucja z 19 lutego 1947 roku	1144

3.10. Konstytucja z 22 lipca 1952 roku	1146
3.11. Mała konstytucja z 17 października 1992 roku	1147
4. Konkluzje	1150

Rozdział LV

Tradycje polskiej kultury politycznej XIX i XX wieku	1151
<i>(Daniel Przystek, Piotr Załęski, Łukasz Zamęcki)</i>	

1. U progu nowoczesności	1151
2. Kultura polityczna społeczeństwa polskiego w XIX wieku	1151
2.1. "Odradzająca się" Polska szlachecka	1151
2.2. Konspiracja i walka	1154
2.3. Bezstanowy naród polski	1156
2.4. Drogi do niepodległości	1157
3. Kultura polityczna Polski Odrodzonej	1161
4. Kultura polityczna społeczeństwa polskiego po II wojnie światowej	1165

Rozdział LVI

Dziedzictwo Polski Ludowej	1169
<i>(Anna Magierska)</i>	

1. Podstawowe pytania	1169
2. Mitografia PRL	1169
3. Charakter i zakres totalitaryzmu w PRL	1170
4. Uproszczenia	1173
4.1. Rozbieżne wizje aksjologiczne	1173
4.2. Określenie punktu wyjścia: ogół czy szczegół?	1173
4.3. Postęp czy regres?	1174
5. Głosy w dyskusji o PRL	1174
6. Bilans PRL	1181

Rozdział LVII

Psychologiczne aspekty transformacji systemowej	1185
<i>(Tadeusz Bodio, Piotr Załęski)</i>	

1. Psychologia „stanu przejściowego”	1185
2. Psychologiczne efekty zderzeń tradycji z modernizacją polityczną	1187
3. Zmiany w postrzeganiu transformacji	1189
4. Elita władzy w odbiorze społecznym	1190
5. Tendencje przemian mentalności społeczeństwa polskiego	1192
6. Przegran i wygrani transformacji oraz ich strategie adaptacyjne	1193

Dział II

Aspekty polityczno-ustrojowe

Rozdział LVIII

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej i naczelnne zasady ustrojowe państwa	1197
<i>(Tomasz Słomka)</i>	

1. Prace nad Konstytucją III Rzeczypospolitej	1197
2. Konstytucja RP – fundament działania państwa	1199
2.1. Systematyka Konstytucji RP	1200
2.2. Podstawowe (naczelnne) zasady ustroju politycznego Rzeczypospolitej	1200

2.3.	Spółeczna gospodarka rynkowa – podstawa ustroju gospodarczego	1203
2.4.	Podstawowe wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela	1203
3.	Konstytucjonalizm europejski a ustroj współczesnej Polski	1205

Rozdział LIX

Ustrój organów władzy państwowej w RP	1208
<i>(Tomasz Słomka)</i>	

1.	Parlament w systemie naczelnych organów RP	1208
1.1.	Ustrojowa pozycja Sejmu i Senatu	1208
1.2.	Kadencja parlamentu	1210
1.3.	Wybory do Sejmu i Senatu	1210
1.4.	Organizacja wewnętrzna Sejmu i Senatu	1211
1.5.	Funkcje Sejmu i Senatu	1213
1.6.	Zgromadzenie Narodowe	1219
2.	Prezydent Rzeczypospolitej	1220
2.1.	Ustrojowa pozycja prezydenta	1220
2.2.	Wybór i kadencja prezydenta	1220
2.3.	Klasyfikacja kompetencji prezydenta	1221
2.4.	Kompetencje prezydenta wobec parlamentu	1222
2.5.	Kompetencje prezydenta wobec rządu	1222
2.6.	Kompetencje prezydenta wobec władzy sądowniczej	1223
2.7.	Inne kompetencje Prezydenta	1223
2.8.	Odpowiedzialność konstytucyjna prezydenta	1224
3.	Rada Ministrów RP	1226
3.1.	Ustrojowa pozycja Rady Ministrów	1226
3.2.	Skład i powoływanie Rady Ministrów	1227
3.3.	Dymisja rządu. Odpowiedzialność Rady Ministrów	1230
3.4.	Kompetencje Rady Ministrów	1232
3.5.	Administracja rządowa	1233
4.	Władza sądownicza w RP	1235
5.	Organy kontroli państwowej i ochrony prawnej	1240

Rozdział LX

System samorządu lokalnego w RP	1244
<i>(Jacek Wojnicki)</i>	

1.	Organizacja samorządu lokalnego	1244
2.	Samorząd gminny	1247
2.1.	Gmina: zadania, władze	1247
2.2.	Referendum gminne	1247
2.3.	Rada gminy	1247
2.4.	Zarząd gminy	1248
3.	Samorząd powiatowy	1250
3.1.	Powiat: zadania, władze	1250
3.2.	Referendum powiatowe	1251
3.3.	Rada powiatu	1251
3.4.	Zarząd powiatu	1252
4.	Samorząd wojewódzki	1253

4.1.	Województwo: zadania, władze	1253
4.2.	Referendum wojewódzkie	1254
4.3.	Sejmik wojewódzki	1254
4.4.	Zarząd województwa	1254

Rozdział LXI

Partie i system partyjny w RP	1257
<i>(Tomasz Słomka)</i>	

1.	Partie polityczne w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – zarys problemu	1257
2.	Status prawny partii politycznych w RP	1263
3.	Podział polskiej sceny partyjnej na lewicę i prawicę	1264
4.	Główne ugrupowania polityczne w RP	1266
5.	Ewolucja polskiego systemu partyjnego	1268

Rozdział LXII

Instytucje bezpieczeństwa narodowego RP	1270
<i>(Włodzimierz Fehler)</i>	

1.	Siły Zbrojne	1270
2.	Formacje policyjne	1276
2.1.	Policja	1276
2.2.	Żandarmeria Wojskowa	1281
2.3.	Inspekcja Transportu Drogowego	1283
2.4.	Straż Graniczna	1283
3.	Służby specjalne	1286
3.1.	Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego	1286
3.2.	Agencja Wywiadu	1287
3.3.	Centralne Biuro Antykorupcyjne	1288
3.4.	Służba Wywiadu Wojskowego i Służba Kontrwywiadu Wojskowego	1290
4.	Służby Ochronne	1296
4.1.	Biuro Ochrony Rządu	1296
4.2.	Straż Marszałkowska	1298
5.	Służba Więzienna	1300
6.	Straże	1304
6.1.	Straż Ochrony Kolei	1304
6.2.	Straż Miejska (gminna)	1307
6.3.	Straż Parków Narodowych	1309
6.4.	Straż Leśna	1310
6.5.	Państwowa Straż Łowiecka	1310
6.6.	Państwowa Straż Rybacka	1311

Rozdział LXIII

Polska polityka zagraniczna	1312
<i>(Stanisław Sulowski)</i>	

1.	Historia i uwarunkowania	1312
2.	Podstawy stosunków z sąsiadami	1313
3.	Mechanizm kształtowania polityki zagranicznej	1315
4.	Cele i kierunki polityki zagranicznej	1317

Dział III Aspekty społeczno-socjalne

Rozdział LXIV

Demokracja gospodarcza i dialog społeczny. Wybrane problemy

pracownicze	1323
<i>(Andrzej Wierzbicki)</i>	
1. Demokracja gospodarcza	1323
2. Wybrane problemy pracownicze	1323
3. Partnerzy społeczni (związki zawodowe, organizacje pracodawców)	1327
4. Układy zbiorowe pracy	1329
5. Spór zbiorowy. Strajk. Lokaut	1330
6. Udział pracowników w zarządzaniu przedsiębiorstwem	1333
7. Dialog społeczny. Komisja Trójstronna ds. Społeczno-Gospodarczych	1335
8. Samorząd gospodarczy	1337
9. Samorząd rzemieślniczy	1338

Rozdział LXV

Polityka społeczna i kwestie społeczne w okresie transformacji

<i>(Andrzej Wierzbicki)</i>	
1. Geneza, istota i pojęcie polityki społecznej	1339
2. Funkcje, cele i instrumenty polityki społecznej	1340
3. Dziedziny polityki społecznej	1340
4. Podmioty polityki społecznej	1341
4.1. Podmioty międzynarodowe	1341
4.2. Podmioty krajowe	1342
5. Modele polityki społecznej	1343
6. Zabezpieczenie społeczne	1345
7. Kwestie społeczne	1346
7.1. Kwestia ubóstwa	1348
7.2. Kwestia bezrobocia	1349
7.3. Sytuacja demograficzna	1353
7.4. Kwestia mieszkaniowa	1355
7.5. Kwestia edukacyjna	1356
7.6. Kwestia zdrowia	1357
7.7. Mniejszości narodowe i etniczne	1358
7.8. Kwestia ekologiczna	1359
8. Polityka społeczna w Polsce lat 90. XX w.	1360
8.1. Reforma emerytalna	1360
8.2. Reforma edukacji	1361
8.3. Reforma ochrony zdrowia	1361

* * *

Wskazówki metodologiczno-bibliograficzne

(Konrad Jajecznik, Wojciech Jakubowski)

1. Zakres przedmiotowy politologii	1363
2. Wybrana literatura w języku polskim	1365
2.1. Prace ogólne	1365

2.2.	Metodologia badań politologicznych	1366
2.3.	Teorie polityki	1367
2.4.	Mysł polityczna i ruchy społeczne	1367
2.5.	Nauka o państwie i administracji publicznej	1368
2.6.	Systemy polityczne	1370
2.7.	System polityczny RP	1371
2.8.	Partie i systemy partyjne	1372
2.9.	Stosunki międzynarodowe i integracja europejska	1372
2.10.	Nauka o polityce społecznej	1375
2.11.	Psychologia i socjologia polityki	1376
2.12.	Marketing polityczny i komunikowanie w polityce	1377
3.	Wybrana literatura w językach obcych	1380
4.	Wybrane czasopisma politologiczne i dziedzin pokrewnych	1381
4.1.	Czasopisma w języku polskim	1381
4.2.	Wybrane czasopisma w językach obcych	1382
Nota o autorach		1384